

ГОВОРІННЯ ЯК НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ

Наталія ЯРЕМЧУК,

канд. пед. наук, викладач кафедри правознавства
Севастопольського інституту банківської справи
Української академії банківської справи
Національного банку України,
м. Севастополь

УДК 371.32

Анотація. У статті визначено теоретичні засади продукування висловлювань, уточнено поняття «говоріння» як вид мовленнєвої діяльності, виділено навички, що необхідно вдосконалити в учнів 5-6 класів на уроках української мови.

Ключові слова: говоріння як вид мовленнєвої діяльності, продукування висловлювань.

Реалізація говоріння як виду мовленнєвої діяльності вимагає врахування теоретичних положень філософії, соціолінгвістики, психології, психолінгвістики, лінгвістики, що допомагають в умовах розв'язання комунікативних завдань обґрунтувати та об'єктивно оцінити комунікативні навички, які необхідно вдосконалити в учнів 5-6 класів у процесі роботи з розвитку усного мовлення.

У статті ми поставили за мету розкрити теоретичні основи говоріння як наукового поняття, визначити навички говоріння в учнів 5-6 класів. Для досягнення мети необхідно було розв'язати такі завдання: уточнити поняття «говоріння» як вид мовленнєвої діяльності, з'ясувати лінгвістичні, лінгводидактичні, психологічні, психолінгвістичні засади продукування висловлювань.

У філософському плані Т. Кочеткова, В. Петрушенко трактують говоріння як засіб досягнення людиною певної мети [15, с. 4; 27, с. 365], Л. Озадовська — доступ до «Іншого», який має неповторний внутрішній світ [21, с. 24], І. Невлева, М. Попович — іллокутивний акт, що допомагає створити ситуацію взаєморозуміння [20, 29]. Відповідно до іллокутивних цілей М. Попович аналізує процес створення висловлювань у когнітивному (повідомлення істини, передання знань), спонукальному (спонукування до інтелектуальної або духовної дії) та експресивному (вираження певного внутрішнього стану учасника комунікації, емоційної оцінки) вимірах. Співвідносячи ці виміри з розумом, волею та почуттям, учений зазначає, що акт говоріння є не тільки умовою порозуміння між людьми, а й регулятором людської поведінки [29, с. 28]. Безумовно, мовець не тільки передає інформацію, показує своє ставлення до неї, а й програмує і прогнозує мовленнєві дії слухача, забезпечуючи зворотний зв'язок. Відзначаючи важливість говоріння як процесу духовного спілкування, тобто взаємного обміну думками, почуттями, І. Невлева справедливо вказує і на морально-психологічну потребу висловитися, вплинути на свідомість співрозмовника [20, с. 362-363].

Спираючись на праці філософів, можемо зробити висновок: говоріння є умовою «справжнього» людського буття, що можливе тільки через буття з

іншим. Таким чином, мовець у своєму існуванні виявляється для іншого через говоріння, за допомогою якого можна порозумітися зі співрозмовником. У соціальному аспекті говоріння розглядають як соціально зумовлений вид діяльності людини, процес передачі інформації в умовах спілкування за допомогою комунікативних засобів, як потребу людини (духовну, соціальну, ментальну, комунікативну) для повноцінного життя з метою взаємодії та спілкування, соціальних перетворень [13]. Зауважимо, що в процесі говоріння здійснюється формування й розвиток соціального досвіду, носієм якого є людина, а також пізнання дійсності й самосвідомості особистості. Отже, говоріння, яке регулює мовленнєву поведінку, є необхідною умовою формування людини як особистості, продуктом соціальної взаємодії, потребою комунікативної взаємодії індивідів як частини соціуму. З погляду психологів (В. Букатов, А. Ершова, П. Ершов), говоріння є «інструментом впливу на увагу, почуття, уяву, пам'ять, мислення, волю» [9, с. 19], що спонукає партнера бути уважним, пам'ятати, відчувати, уявляти і найголовніше — думати, що допомагає визначити зміст висловлювання. Психологи і психолінгвісти (Л. Віготський, І. Зимня, О. Леонтьєв, О. Лурія, С. Рубінштейн та ін.) кваліфікують говоріння як процес формування та формулювання думки в момент висловлювання, «перехід внутрішнього мовлення в акустичне, перекодування думки в звукові сигнали» [16, с. 98]. Таким чином, у психологічному плані процес говоріння передбачає оволодіння зовнішнім усним способом формування та формулювання думки за допомогою мовних засобів, тобто усним мовленням. Говоріння в лінгвістичному плані тлумачиться як: 1) діяльність мовця, який застосовує мову для взаємодії з іншими членами певного мовного колективу; використання різноманітних засобів мови для передачі складного змісту, що включає, крім власне інформації, звернення (заклик, волення) до слухача, спонукування до дії (певної відповіді) тощо [2, с. 386]; 2) утворення звукового мовлення, що передбачає також слухове сприйняття цього мовлення не тільки слухачем, а й мовцем, для якого слуховий контроль відіграє роль зворотного зв'язку [Там само, с. 494]. Мовець створює висловлювання, розраховане на сприйняття його адресатом — слухачем, реакцію і зворотний зв'язок (відповідь словом або вчинком). На початку мовленнєвого акту роль мовця видається вирішальною, проте далі може бути, що результат цього акту визначається слухачем, його розумінням висловлювання. Тому висловлювання, що виступає водночас як продукт мовленнєвого акту і як інструмент досягнення певної мети, формує думки й почуття через посередництво мови в процесі мовленнєвої діяльності. Відтак можемо констатувати,